

Opinnäytetyö AMK

Kuvataide

2021

Kaisa Nurminen

(Seitsemän siementä) +1

Opinnäytetyö AMK | tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kuvataide

2021 | 34 sivua

Kaisa Nurminen

(Seitsemän siementä) +1

Tutkimuksellisessa opinnäytetyössä tarkastellaan tunteiden vaikutuksia taiteellisen työn kontekstissa. Sen tavoite oli syventää ja kirkastaa tunteita käsittelevän taiteellisen opinnäytetyön prosessia.

Teosta ja siitä syntyneitä tunteiden havainnoimisen menetelmää avataan mentalisaatiota käsittelevän lähdeaineiston varassa. Työskentelyn metodeja tutkitaan affektia ja tunteiden fysiologiaa käsittelevien lähdeaineistojen tukemana.

Kirjoitustyön prosessi auttoi havaitsemaan työskentelyn taustalla vaikuttaneita aiheita ja onnistui löytämään ja laukaisemaan siihen liittyviä ristiriitoja.

Prosessissa syntyneiden havaintojen ja siinä tutkittujen lähteiden taustoittamana taiteellinen työskentely tunteiden tutkimisen parissa jatkuu myös tulevaisuudessa. Teoksesta syntyneen menetelmän osalta tehdään eteenpäin vievää tutkimus- ja kehitystyötä esimerkiksi seuraamalla installaation yhteydessä olevia, katsojan otettaviksi tarkoitettujen, siementen menekkiä sekä etsitään mahdollisia yhteistyökumppanuuksia.

Asiasanat:

tunne, affekti, siemen, mentalisaatio, veistos, metodi, tietoisuus

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Fine Arts

2021 | 34

Kaisa Nurminen

(Seven seeds) +1

This thesis examined the effects of emotions in the context of artistic work. The goal was to deepen and brighten the artistic thesis process.

The thesis and the resulting method are discussed based on mentalization as source material. The working methods were studied through sources such as affection and the physiology of emotions.

The research helped detecting influential topics in artistic work and succeeded in finding and triggering related conflicts.

Artistic work on the study of emotions will further continue. The method generated from the artwork will be developed further by monitoring the seedlings that are intended for the viewer to take, and by seeking potential partnerships.

Keywords:

feeling, affect, seed, mentalization, sculpture, method, awareness

Sisältö

1 Johdanto	6
2 Aluksi	8
3 Tunteet ja tietoisuus työskentelyn perustana	13
4 Utopia uteliaasta maailmasta	16
4.1 Affektiivinen työskentely	20
4.2 Katsoja ja affekti	25
5 Pohdinta	30
Lähteet	33

Kuvat

Kuva 1. Valaistu teoskokonaisuus.	9
Kuva 2. Kasvinsiemeniä katsojaa varten.	10
Kuva 3. Katsojalle tarkoitettu ohje. Tunteen havainnoiminen tapahtuu kasvin kasvua seuratessa.	11
Kuva 4. Siemen, sarjasta seitsemän siementä (+1) 47 x 45 x 25 cm, Kaisa Nurminen 2021	17
Kuva 5. Veistoksien läpinäkyvyys.	19
Kuva 6. Teosten lankamainen rakenne.....	19
Kuva 7. Raudasta valmistettujen teosten esteettisesti keveä olemus.	21
Kuva 8. Työstön aikana koettujen tunteiden aikaansaamia jälkiä materiaalissa.	23
Kuva 9. Valojen luomat varjot kasvattavat veistosten kokoa tilassa.....	27

Kuva 10. Varjojen luoma tunnelma.	28
Kuva 11. Tilallinen kokemus vaihtuu tilasta ja installoinnista riippuen.....	29

1 Johdanto

Tutkimuksellisessa opinnäytetyössä tarkastelen taiteellista opinnäytetyötäni Seitsemän siementä (+1). Teos käsittää seitsemän siemenveistoksen installaation, jonka yhteydessä on aitoja kasvien siemeniä katsojaa varten – halutessaan mukaan otettavaksi. Tämä opinnäytetyö on teoskokonaisuuden kahdeksas, kirjallinen siemen (+1), jonka tavoitteena on kirkastaa ja syventää taiteellisen työskentelyn prosessia.

Taiteellinen opinnäytetyöni käsittelee tunteita, jotka ovat aina läsnä ja ajankohtaisia, ollen mukana yksilön ja yhteiskunnan päätöksenteossa ja niiden seurauksissa. Tässä opinnäytetyössä tutkin tunteiden kokonaisvaltaisempia vaikutuksia taiteellisen työn kontekstissa. Pyrin ymmärtämään työskentelyni syitä ja seurauksia sekä sen vaikutuksia. Minkälaisiin ratkaisuihin olen päätenyt ja miksi? Mikä kaikki vaikuttaa työskentelyyni, teokseen ja sitä kautta katsojaan? Pyrin vastaamaan näihin kysymyksiin toisistaan eroavien lähdeaineistojen varassa. Käsitteelen tunteita affektin näkökulmasta sekä teosten aiheuttamien tunteiden fysiologisia vaikutuksia katsojaan.

Aluksi esittelen teoksen ja siitä syntyneen, itsenäisen tunteiden havainnoimisen menetelmän. Tämän jälkeen avaan tunteiden ja tietoisuuden roolia työskentelyni perustana, jossa käsitteelen tekemiäni ratkaisuja vallan, vastuun ja seurauksien näkökulmasta. Seuraavaksi kuvaan teoksen utooppista pyrkimystä kohti tietoisesta maailmaa. Peilaan teokseen kytkeytyvää ajattelua mentalisaatiota käsittelevään lähdeaineistoon ja reflektoin tunteiden ja tietoisuuden yhteiskunnallisia merkitysulottuvuuksia. Viimeisessä luvussa tarkastelen affektien yhteyttä ja merkitystä työskentelyssäni sekä niiden suhdetta materiaaliin, tilaan ja katsojaan.

Lopuksi totean tämän tutkimusprosessin auttaneen affektiivisen työskentelytavan nimeämisessä. Havaitsen, että sen nimeäminen paljastaa ja laukaisee sisimmissäni vallinneita ristiriitoja siitä, mitä tai ketä varten taidetta teen. Havainnon ansiosta koen ilmaisuvoimani vapautuvan ja prosessin luoneen pohjaa tulevalle taiteelliselle työskentelylle.

2 Aluksi

Taiteellisen työskentelyn yhteydessä olen pyrkinyt tavoittamaan tunteiden kumulatiivisia vaikutuksia. Olen tarkastellut maailmaa niiden luomana kokonaisuutena, jonkinlaisena koneistona ja ihmisiä sen osasina, joista jokainen yksilö on oma koneistonsa. Tässä maailmassa meidän kaikkien tulisi liikkua vaivattomassa samatahtisuudessa, jotta kokonaisuus olisi toimiva. Tunteita voisi ajatella tämän kokonaisuuden äänenä, joka kirskuu silloin kun ne jäävät ilman huomiota, joka sille kuuluu ja tietoisuutta voiteluöljynä, joka pitää koneiston toimivana. Tämä on utooppista ajattelua maailmasta, jossa jokainen tulisi kohdatuksi ja jossa kukaan ei vaipuisi unohduksiin. Teos havittelee tällaisen maailman mahdollistumista ja pyrkii kiinnittämään katsojan huomion teoksen sijasta katsojaan itseensä.

Teos Seitsemän siementä (+1) on syntynyt noin kymmenen vuoden ajanjaksolla ja se on saanut alkunsa toivon, katkeruuden ja epäilyksen siemenistä. Sen alku on siis ollut henkilökohtaisten tunteiden ja kysymysten järjestelyä, minkä seurauksena perspektiivi on vähitellen laajentunut aina yhteiskunnallisiin aiheisiin saakka ja asettanut tässä suhteessa myös taiteen tekemisen sekä ammatillisen roolin tarkasteltaviksi.

Tänään siemenveistoksien nimet edustavat kaikille yhteisiä, universaaleja perustunteita: viha, inho, pelko, suru, ilo ja hämmästyks. Koska perustunteiksi voidaan lukea hieman eri yhteyksissä myös muita tunteita kuten rakkaus, ja on olemassa niin kutsuttuja välitunteita, kuten esimerkiksi mielihyvä, seitsemäs siemenveistos edustaa mitä tahansa tunnetta, jonka mukaan katsoja haluaa sen nimetä.

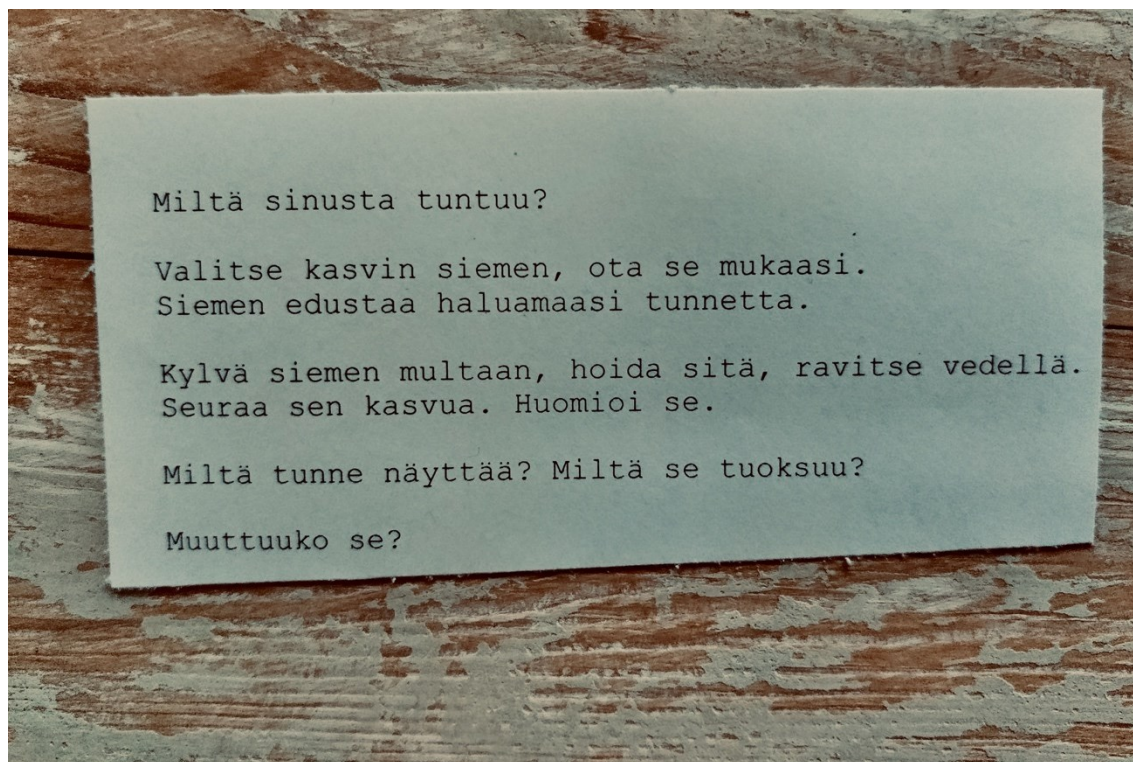
Siemenveistokset ovat raudasta valmistettuja siementen suurennoksia. Installoinnissa oleellista ovat myös valot, jotka luovat veistosten varjoja suurina seinille ja joiden ansiosta niiden koko kasvaa tilassa entisestään (kuva 1.). Teoskokonaisuuden installoinnissa kutakin siemenveistosta kohden on esillä astioita, joissa on kasvien siemeniä, jotka vastaavat siemenveistosten edustamia tunteita (kuva 2.). Näistä siemenistä katsoja voi valita ja ottaa itselleen haluamansa. Tarkoitus on, että katsoja istuttaa siemenen multaan ja seuraa sen kasvua (kuva 3.). Tunteiden havainnointi tapahtuu kasvia hoitaessa. Tunne nousee tietoisuuteen kasvin muodossa, sitä uteliaana ja turvallisesti seuratessa. Viha voi tulla kohdatuksi ja muuttaa muotoaan, ilo kaksinkertaistua tai surun pohjimmainen luonne tulla tavoitetuksi.

Kuva 1. Valaistu teoskokonaisuus.

Kuva 2. Kasvinsiemeniä katsojaa varten.

Kuva 3. Katsojalle tarkoitettu ohje. Tunteen havainnoiminen tapahtuu kasvin kasvua seuratessa.

Teoskokonaisuudesta on kehittynyt tunteiden havainnoimiseen soveltuva itsenäinen menetelmä. Tunnesiementen kylvämisen ei tarvitse olla sidoksissa veistoksiin ja niiden esillepanon yhteyteen, vaan se voidaan ottaa käyttöön ilman teoskokonaisuutta. Se on syntynyt teoksen päämääristä, joissa niin työskentelyn, teoskokonaisuuden kuin menetelmänkin lopullisena päätavoitteena on tietoinen mieli.

Teos itsessään toimii ikään kuin katalyytin roolissa. Veistokset ja niiden asennointi muuttuu toissijaiseksi jo silloin, kun katsojan ja teoksen välille syntyy tila, jossa katsojan oma prosessi ensin suhteessa teokseen – ja lopulta enää suhteessa itseensä – käynnistyy.

Menetelmän itsenäisessä käyttöönotossa voi luoda loputtomia variaatioita. Joku voi haluta tunnustella surua tai kohdata pelkonsa, päiväkotiryhmä voi kasvattaa kokonaisen pöydällisen iloa tai joku voi kysyä miltä rakkaus näyttää tai riemuntunne tuoksuu.

Teos käsittelee tunteita useassa kerroksessa. Olen kiinnostunut tunteiden moniulotteisuudesta laajasti, myös niiden ilmenemisestä fyysisinä tuntemuksina ja siitä, millä eri tavoin me itse voimme niihin vaikuttaa. Muun muassa mikrobien osuus kehossamme on tunteiden kannalta kiinnostava näkökulma, johon tunteiden kylväminen siementen muodossa kytkeytyy. Puutarhan hoidon on osoitettu vähentävän masennuksen ja mielialahäiriöiden oireita (Soga ym. 2016, 96–97) ja suoliston mikrobiomilla on vaikutus aivoihin, mikä vaikuttaa esimerkiksi sosiaaliseen käyttäytymiseen (Johnson, Katerina V.A 2019).

Maaperäbakteerit ovat yhteydessä ihmisen omaan mikrobiomiin ja sen kautta terveyteemme. Tutkimuksessa, jossa päiväkotilapset saivat olla tekemisissä luonnon materiaalien kanssa ja esimerkiksi istuttaa kasveja istutuslaatikoihin, todettiin, että vuorovaikutus luonnon kanssa vaikuttaa positiivisesti tunteisiin ja käyttäytymiseen (Puhakka ym. 2019). Näin ollen kasvien rooli teoksessa ei ole ainoastaan edustaa tunteita, vaan siementen kylvämisellä multaan ja kasvien hoidolla on myös fyysisesti mieltämme ja tunteitamme hoitava vaikutus. Mikrobit hoitavat mieltämme ja tasapainottavat tunteitamme. Siten kasvien rooli ja merkitys on yksi merkittävä osa ajatteluani, kurottelussa kohti kitkattomasti toimivaa yhteiskuntaa.

3 Tunteet ja tietoisuus työskentelyn perustana

Tunteet ovat olemukseltaan monikerroksellisia, joskus vaikeasti jäljitettävissä olevia ja jotakin, jotka ovat aina muutoksessa mutta kaikessa läsnä. Ne ovat mukana läpi elämämme vaikuttaen ihmissuhteissamme yksilötasolla ja aina yhteiskunnan päättävien elimien toiminnoissa saakka. Niiden havainnointi on ollut taiteellisen työskentelyni perusta ja suunnan antaja, joka on ohjannut huomioimaan myös taiteellisten ratkaisujen syntymistä. Tunteiden näkökulmasta on ollut olennaista tiedostaa minkä kaiken sävyttämänä eri ratkaisuihin päädyn, mitä kaikkea niistä potentiaalisesti seuraa ja minkälaisia asioita varten ylipäättään luon taidetta.

Yhteiskunnan kiivaasta tahdista hengästyneenä olen koettanut pysähtyä ajassa ja nähdä minkälaisessa ajankuvassa elämä on tänään, juuri nyt. Minkälaisia muotoja sen suunnanmuutokset mahdollistavat tai mitä mahdollisuuksia tuhoutuu? Olen yrittänyt tavoittaa mahdollisimman kauaskatseista näkymää siihen, minkälaisia tai kuinka laajoja vaikutuksia yksittäinen teos voi saavuttaa. Teoksen tavoite on pysähdyttää katsoja, ensin ehkä teoksen, mutta viime kädessä itsensä ääreen.

Taiteen avulla voin ottaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin tai ravistella yksilön tunnemaailmaa. Taiteilijana luon haluamiani maailmoja haluamillani aiheilla. Päätöksiini sisältyy näin valta vaikuttaa teoksellani katsojan aisteihin ja kokemusmaailmaan. Työskentelyssä näiden aihealueiden aktiivinen punnitseminen, järjestäminen ja ihmettely on tiivistynyt tuntemuksiksi ja niiden perkaamiseksi. Kysymykset koskien valtaa, jolla taiteen kautta pystyn vaikuttamaan katsojan tunnemaailmaan, on tuonut mukanaan pohdintoja vastuusta ja halua ymmärtää valintoja ja niiden seurauksia.

Reflektoin teoksen kytkeytymistä laajempiin keskusteluihin ja aloin tutkia tunteiden olemassaolon merkityksiä yhteiskunnassa, niiden alkuperää ja niistä kumpuavia seurauksia. Lopulta kuitenkin juuri tunteet ovat niitä, joiden pohjalta toimimme ja jotka vaikuttavat kaikkialla. Ne ovat mukana päätöksenteossa, politiikassa, sodassa ja rauhassa sekä vaikuttavat fyysisiin toimintoihimme ja tuntemuksiimme. Lähempää katsottuna sillä, että tunteita ei kohdata, voi olla kauaskantoisia seurauksia. Se ohikiitävä hetki elämässämme, kun emme huomaa mitä lähellä oleva ihminen kokee tai mitä itse todella tunnemme, voi muuttaa kokonaisia elämäntarinoita.

Teemu Mäen (2017, 123) mukaan puhuttaessa tiedostavasta taiteesta sillä tarkoitetaan yleensä taidetta, joka pureutuu syy-seuraussuhteisiin sekä yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. Mäki toteaa, että kuitenkin vähintään yhtä tärkeää on yrittää ymmärtää tunteita sekä niiden syitä ja seurauksia. Taiteen avulla yritän kaivautua näiden tunteiden, syiden ja seurauksien ytimeen. Ensin on kuitenkin ollut tärkeää yrittää ymmärtää omaa suhdettani taiteeseen. Olen halunnut selvittää mihin tarpeeseen taide vastaa suhteessa itseeni. Taide mahdollistaa sisäisten, näkymättömien maailmojen hahmottamisen ja sanoittamisen. Se on hyvä kanava häpeämätöntä kummastelua ja ilmaisua varten. Usein vain taiteen avulla kykenen ilmaisemaan sellaista, mitä muulla tavoin en pystyisi.

Taide on kieli, joka on muita kieliä vapaampaa. Se on keino ilmaista voimakkaita tuntemuksia, mielipiteitä tai kokemuksia ilman pelkoa siitä, että jokin tärkeä seikka jää sanomatta tai ilman epämurkavaa tuntemusta siitä, että ilmaisu on väärää tai vaillinaista. Taiteen avulla voin ilmaista kaiken haluamani rauhassa, ilman kiirettä tai keskeytyksen pelkoa. Se on väylä olla paljas ilman riittämättömyyden tunnetta ja se voi korvata sanat silloin, kun ääni ei kykene tulemaan sanoina ulos vaan jää mykkänä kaikuna kehoon. Sen avulla voi päästää nämä sisäisiin ääriviivoihin kipeästi kumisevat kaiut ulos liikuttamalla kehoa työstön tahtiin ja asettamalla hiljaiset sanat käsin kosketeltaviksi

muodoiksi. Taiteella sanoittamisen tilassa tunteiden havainnointi on herkistynyt. Tuolloin keskustelu itsen, ympäristön tai materian kanssa ei reagoi ristiriitoihin tai odotuksiin, vaan toiminta on hiljaista, uteliaasta ja sallivaa kuuntelemista.

Bessel van der Kolkin mukaan toimijuuden lähde on aisti. Tutkijat ovat nimenneet tämän interoseptioksi, joka tarkoittaa tietoisuutta elimistön sisäisestä tilasta. Hän kirjoittaa, että ensimmäinen askel kohti sen tietämistä miksi mitään tunnemme, on tulla tietoiseksi siitä mitä tunnemme. (Van der Kolk 2020, 121.) Termi interoseptio juontuu latinan kielen sanasta, joka tarkoittaa ”sisään katsomista” (van der Kolk 2020, 253).

Teos Seitsemän siementä (+1) ohjaa havainnoimaan omaa itseä, katsomaan oman itsen sisään. Paitsi että teos käsittelee ihmisten ja ympäristön laajempaa hyvinvointia, se käsittelee myös toimijuutta taiteilijana; tulemistä tietoisemmaksi toimijaksi taiteilijan ammatissa. Työskentelyssä havainnoin sisäistä tilaani. Punnitsen ja mittailen tuottamani taiteen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. Tämä tarkoittaa omien tunteiden kohtaamista sekä henkilökohtaisella että ammatillisella tasolla.

Mäki (2017, 123) väittää, että pyrkimys tiedostamisen korostamiseen tarkoittaa järjen laittamista tunteisiin nähden etusijalle, jolloin tunne-elämä esiintyy vaarallisena ja villinä luontona jota järjen pitää suitsia. Itse en ajattele tietoisuuden olevan uhka tunteita kohtaan, vaan päinvastoin ajattelen sen palvelevan nimenomaan uteliaisuutta, joka puolestaan on ainoa salliva ominaisuus suhteessa kaikkiin olemassa oleviin tunteisiin. Koen uteliaisuuden olevan avoimuuden ja rohkeuden edellytys silloin, kun vastassa on vaikeita asioita tai tunteita.

4 Utopia uteliaasta maailmasta

Erikoispsykologi Minna Pyykkönen (2020, 02.39) kertoo että mentalisaatio on kokonaisvaltaista mielentoimintaan liittyvää tiedonkäsittelyä, jossa ollaan kiinnostuneita mielenilmiöistä laajemmin. Hän kuvaa sen olevan uteliasta pohdintaa, jossa yksilön tuntemusta ei tiedetä tai tulkita toisen puolesta ja näin ihmisen kokemusmaailma saa sellaisenaan hyväksyntää ja tilaa.

Teos on muotoutunut nimenomaisesti omien tunteiden uteliaan havainnoinnin kautta ja prosessista syntynyt menetelmä tähtää kuvatun kaltaisen uteliaisuuden tavoittamiseen. Taiteelliseen työskentelyyni ylipäättään liittyy samankaltainen tilaa antava uteliaisuus, kuin mitä Pyykkönen kuvaa suhteessa mentalisointiin. Juuri se on oman työskentelyni keskiö, jonka ansiosta huomio kiinnittyy ja syventyy seikkoihin, joita kohti katsetta haluan tarkentaa. Siemenveistosten kohdalla olen tehnyt konkreettisesti näin suurentamalla siementen kokoa (kuva 4.). Tämänkaltaisen tarkentuneen katselun tuloksena kokonaisuuden pienimmillekin osatekijöille avautuu mahdollisuus tulla tutkituiksi ja näkyviksi. Työskentelyssäni uteliaisuus on avain, joka avaa ovet oppimisen haluun, ymmärtämiseen ja luomiseen.

Kuva 4. Siemen, sarjasta seitsemän siementä (+1) 47 x 45 x 25 cm, Kaisa Nurminen 2021

Pyykkönen (2020, 06.53) esittää retorisen kysymyksen siitä, kuinka yhteiskunnan päättäjät ja muut valtaa käyttävät voisivat luoda mentalisoivan yhteiskunnan. Olen pyrkinyt vastaamaan hyvin saman tyyppiseen kysymykseen. Uteliaisuus mahdollisuudesta elää yhteiskunnassa, jossa olisi turva ja rauha, jollaiseen Pyykkönenkin kysymyksellään viittaa, on viitoittanut tietä työskennellä omista kokemuksistani ja tuntemuksistani käsin. Olen halunnut nähdä lähelle ja kauas yhtä aikaa ja valpastua huomaamaan mistä tapahtumien ketjut alkavat ja missä uusia alkuja tapahtuu.

Läpi työskentelyn jatkuneessa itsetutkiskelussa olen alkanut kyseenalaistaa henkilökohtaisten tuntemusten ja kokemusten alleviivaamisen tarpeellisuutta teoksessani. Tarkentamalla itselleni sitä, mitä kohti olen teoksella pyrkimässä, olen ohjautunut tekemään tarkempia havaintoja omien tunteideni vaikutuksesta katsojan kokemusmaailmaan. Olen tullut ajatelleeksi, että yhteiskunnan

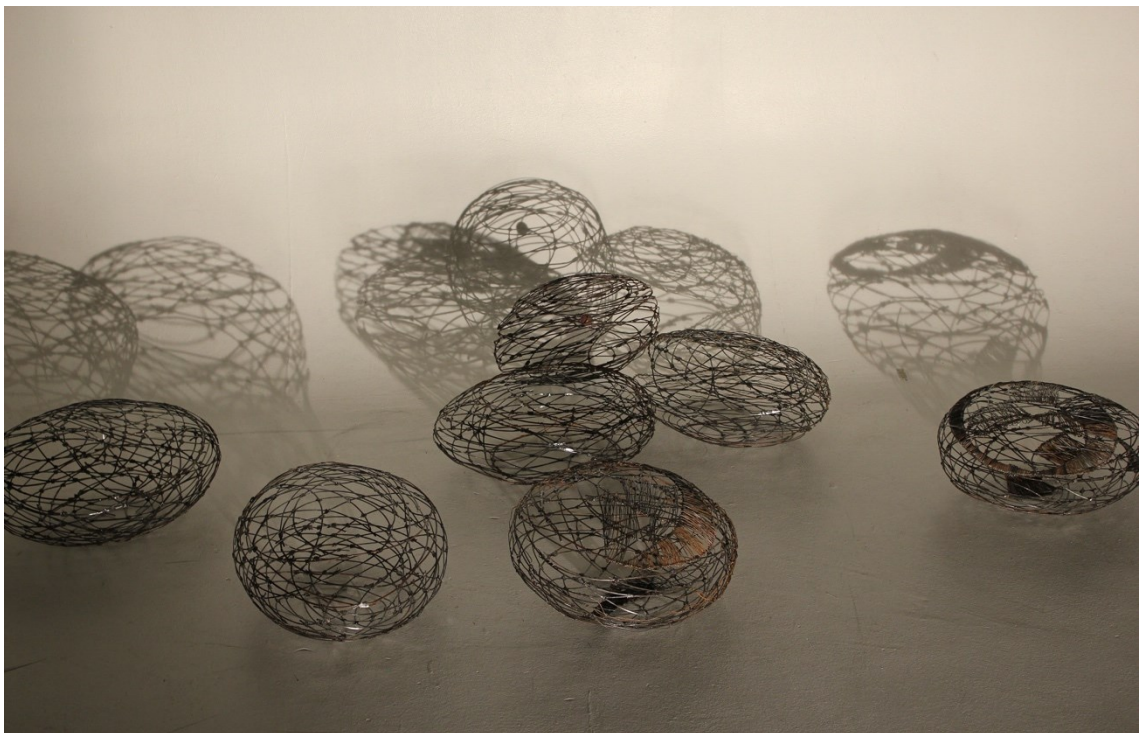
epäkohtien osoittamisen sijasta sittenkin pyrkimys niiden korjaamiseen on enemmänkin se suunta, jota kohti teoksellani haluan kurkotella. Tästä on hiljalleen seurannut pakottava tarve unohtaa katkeruuden ja epäilyksensiemenet ja kaivautua juurisyihin, siemenestä alaspäin. Matkalla juurille on auennut kompleksinen maailma joka hetki syntyvine alkuineen, joiden monimutkaisista rakenteista todennäköisesti tiedän tai ymmärrän liian vähän, koska yhteiskuntamme historian kerrokset ovat päättymättömän syvät ja jokaisen kokemus on ainutkertainen. Olemme aina sekä siemenen tasolla että yhtäaikaaisesti jatkuvassa kasvussa ja muutoksessa.

Usein kun puhutaan juurettomuudesta, puhutaan irrallisuudesta ja erillisyydestä, epävakasta ja turvattomasta olotilasta. Kuvittelu maailmasta, jossa jokainen on jonkun mielessä kuten Pyykkönen (2020, 05.26) asiaa kuvaa, on pakottanut etsimään ja ymmärtämään niitä keinoja, joita taiteella tai minulla taiteilijana on käytössä yhteiskunnallisten ristiriitojen ja kärsimyksen vähentämiseksi. Työskentelyni tämän aiheen parissa on taivuttanut käymään keskustelua itseni kanssa, yksilön ja välillämme vallitsevien, näkymättömiin jäävien ulottuvuuksien tasolla.

Vaikka veistosten materiaali on rauta, ne ovat läpinäkyviä ja ilmavia. Läpinäkyvyydellä on kytkös yhteiskunnan rakenteita koskeviin teemoihin. Läpinäkyvyys on ollut teosteni pääteema aikana, jolloin valmistin ensimmäisen siemenveistoksen yli kymmenen vuotta sitten. Sen teema kosketti ja yhä koskettaa pohjimmiltaan juuri tunteita, tarkemmin niiden kätkemistä. Usein ihmissuhteissa tapahtuvat tragediat koskettavat kokonaisia perheitä ja voivat ulottua jopa yli sukupolvien. Jos meillä olisi edellä kuvatun kaltainen mentalisoiva yhteiskunta, se voisi reagoida herkemmin tilanteissa, joissa joku on vaarassa jäädä varjoon. Teospintojen lankamainen rakennelma ja läpinäkyvyys (kuvat 5. ja 6.) on kuvaus ihmisen ja yhteiskunnan rakenteiden monimutkaisuudesta ja avoimuuden toivosta. Läpinäkyvyys keskustelee rehellisyydestä.

Kuva 5. Veistoksien läpinäkyvyys.

Kuva 6. Teosten lankamainen rakenne.

4.1 Affektiivinen työskentely

Yksi keskeinen työskentelyn metodi on ollut affektin olemassaolon tiedostaminen, jonka ilmenemisen muotoja olen tutkinut työskentelyn kautta. Affekti on käsite, joka rinnastuu tunteisiin (Rinne ym. 2020, 8). Riippuu kuitenkin tutkijasta, kuinka affekti missäkin tutkimuksessa määrittyy. Vaikka teoksessa on kysymys tunteista, en rinnasta affekteja tässä suoraan niihin. Yritän tavoittaa tunteita, aisteja ja niiden kehollista monimutkaisuutta laajemmin. Nostan esiin affektien merkityksiä työskentelyn, materiaalin, installoinnin ja katsojan välisissä suhteissa. Työskennellessä olen pyrkinyt havaitsemaan omien tunteiden – ovat ne sitten syntyneet vanhoista muistoista, tarmokkuudesta tai työtilassa vallinneen valon luomasta affektista – siirtymistä materiaan. Olen koettanut seurata vasaraniskujen jättämien jälkien alkuperää sekä niiden tai materiaan sitoutuneen energian mahdollisia vaikutuksia katsojaan.

Siemenveistokset on valmistettu raudasta, joka on materiaalina kovaa mutta samalla pehmeää. Vaikka rauta voi materiaalina tuoda mieleen jotakin raskasta, elotonta, kovaa ja kylmää, ovat teokset pyöreitä ja joustavia, jopa pehmeitä. Rauta assosioi johonkin raskaaseen, mutta veistokset ovat keveitä, myös esteettiseltä olemukseltaan (kuva 7.). Tämä kaikki voidaan ajatella ristiriitana, joka on soviteltu taiten yhteen tai tuloksena, johon on päädytty työskentelyssä affektien kautta, ehkä tiedostamatta.

Kuva 7. Raudasta valmistettujen teosten esteettisesti keveä olemus.

Rauta materiaalina vaatii kovaa työstämistä, kehon hallintaa, mielen lujuttua ja kohti menemistä, johon omien tunteiden kohtaamista voisi jollakin tapaa verrata. Raskaita materiaaleja työstettäessä fyysisen voiman käyttö pakottaa aika ajoin pysähtymään. Kehon täytyy antaa levätä. Kuten keho, niin voi myös mieli murtua, samoin kuin lujakin rauta. Ohut rautalanka on kovuudestaan huolimatta pehmeää ja sitkeää. Sen työstäminen vaatii materiaalin kuuntelemista (kuten on kaiken materiaalin laita), aivan kuten tunteemmekin vaativat pysähtymistä ja niiden kuuntelemista. Rauta ei hätkähdä hikipisarasta tai kyynelestä, mutta aika hapettaa sen, kuten se muuttaa kasvin mullaksi ja lopulta tavoittaa ihmisenkin.

Suhteeni materiaaliin on kuulostelua, työskentelyn sydän ja keskustelualue. Sen työstö on viipyilyä, aivan kuin korvien herkistelyä kuiskaukselle. Se mahdollistaa tunteiden tutkiskelun. Aivan kuten vanhoissa tavaroissa, unohdetuissa esineissä tai kiehtovalla tavalla toteutetuissa taideteoksissa, on materiaalissa ja sen kanssa

työskentelyssä mielestäni myös jotakin mystistä tai maagista. Materiassa tämän voi ajatella kytkeytyvän niihin liittyviin affekteihin ja olemukseen, johon aika kutoo jatkuvaa historian säiettä. Siinä on jotakin tavoittamatonta, ehkä selvittämättömiä salaisuuksia. Salaisuus puolestaan on jotakin, mikä voidaan jakaa luotetun kanssa. Luottamus on esteetöntä avoimuutta ja uskallusta olla näkyvä. Työskennellessä materia on luotettuni, jonka edessä voin olla paljas. Vaikka materia, jonka kanssa työskentelen, muuttuu lopulta esineeksi, omaksi itsekseen, siihen jää silti itsestäni jotakin, joka puhuttelee katsojaa. Se voi olla affektin laukaisema muisto tai juuri se mystisesti kumahteleva salaisuus.

Teoskokonaisuus on toteutunut tietoisuudessa, joka tunnistaa tiedostamattoman läsnäolon. Affektien kautta tekijyyden ja sen häivyttämisen teema on ollut työskentelyssä voimakkaasti läsnä. Veistoksia tehdessäni olen pyrkinyt tiedostamaan oman kokonaisvaltaisen tilani vaikutuksen työskentelyyn. Olen kiinnittänyt huomioni työstön aikana esille nouseviin tunteisiin ja niiden aikaansaamaan rytmin muutokseen. Havainnoin sitä, kuinka vasara kohtaa metallilangan silloin, kun mieli tuntee surua. Joskus syvän tunteen noustessa pintaan vasaran isku on hallitsemaan mutta samalla hyvin voimakas. Tunteen ohjaama käden liike lyö rautalangan niin ohueksi, että siihen syntyy ikään kuin miniatyyrilehtiä. Käden liikkeet muuttuvat voimattommiksi, vasaran isku liukuu metallilangan ohi alasimeen ja lanka litistyy näiden kahden välissä epätasaisesti, tehden siitä epäsymmetrisen aaltomaisen (kuva 8.).

Kuva 8. Työstön aikana koettujen tunteiden aikaansaamia jälkiä materiaalissa.

Toisinaan tuntiessani voimakkaita tunteita, olen tietoisesti estänyt niiden siirtymisen teokseen ja keskittynyt pitämään käsien liikkeen tasaisen rytmikkäänä, vasaran iskut varmoina ja vartalon jäntevänä. Seuraamalla näin tunteiden vaikutusta teosten ulkonäköön yritän kuvitella missä määrin tunteiden on mahdollista siirtyä materiaan. Materiaaliin jääneet jäljet ovat katsojalle niin hienovaraisia, että niitä ei voi teoksesta suoraan nähdä tai tulkita. Kiinnostavaa on, voiko tunne silti välittyä.

Sisällä veistoksissa on pätkiä lapseni työstämästä rautalangasta. Niiden kautta minulle itselleni veistoksiin kytkeytyy hänen kanssaan jaettu muisto tapahtumasta, johon sisältyy yhdessäolon ja ilon tunteita. Katsoessani veistoksia tuo muisto toistuu kehollisena affektina kokemukseksi yhä uudelleen. Mutta katsojalle teokset avautuvat vain katsojan aistien ja kokemuksen kautta.

Tavoitteena on ollut jättää katsojan ja teoksen välille mahdollisimman paljon tilaa. Tästä syystä veistosten nimet – viha, inho, pelko, suru, ilo ja hämmästyks – ovat ripustuksessa erillään teoksista. Olen halunnut, että katsoja voi päättää, mikä veistos juuri hänelle edustaa mitään tunnetta. Olen myös välttänyt tuomasta teokseen elementtejä, jotka kuvastaisivat omaa suhdettani veistosten esittämiin tunteisiin. Teoksesta ei ilmene itselleni tunnepitoisia symboleja, jotka johdattelisivat katsojaa tulkitsemaan tekijän intentioita. On ollut tärkeää, että katsojalle mahdollistuu hänelle itselleen tärkeiden yhteyksien ja merkitysten luominen. Toteutus myöskin välttelee luomasta merkittäviä mielle yhtymiä muuhun kuin siemeniin. Teos nimensä mukaisesti antaa vain siemenen, alun tai vihjeen ja ohjaa katseen kohti katsojaa itseään.

Edellä kuvatusta näkökulmasta katsoen veistosten ulkoasu on näin pidetty tietyiltä osin neutraalina, mutta vain siinä määrin, että omien tunteiden ilmaisu ei ole kärsinyt tai muuttunut itselleni näkymättömäksi. Vaikka teos on ajan saatossa laajentunut henkilökohtaisten aiheiden käsittelystä laajempaan kontekstiin, olen työskentelyssä halunnut samanaikaisesti vaalia sen intiimiä puolta. Sen säilyttäminen on vapauttanut ilmaisuun niin, että olen voinut työskennellä itseäni varten, ajattelematta seuraamuksia tai katsojan kokemusta. Teoksen intiimi ydin on yhtäaikaista sen sekä arin että voimakkaan äänen. Se on omassa sisimmässäni oleva syväne, joka haluaa tulla kuulluksi mutta pelkää tulla nähdyksi. Tämän pelon käsittelyllä on ollut keskeinen rooli affektiivisen työskentelytavan löytymisessä.

Olen tarkkaillut affektien vaikutusta suhteessa teoksen ulkoiseen asuun ja siitä katsojalle välittyvään tietoon, tuntemuksiin ja tulkintoihin. Tietoisuus omista tunteistani on yhtäältä mahdollistanut sekä pidättelemättömän itseilmaisun teoksessa ja toisaalta sen fyysisen pelkistämisen.

4.2 Katsoja ja affekti

Vaikka pyrkimys on ollut olla tuomatta teokseen materiaalista symboliikkaa ja olla käyttämättä esitystapoja, jotka voivat viedä katsojaa tietoisesti johonkin tiettyyn suuntaan, tapahtumaa katsojan ja teoksen välillä ei voi koskaan täysin hallita. Tällainen hallinta ei ole myöskään ollut pyrkimys, vaan tarkoitus on ollut tarkkailla teoksen, tekijän ja katsojan suhteita toisiinsa. Näiden keskinäinen tarkkailu on kyseenalaistanut aikeitani haluten tietää perimmäisiä syitä sille, mitä haluan ilmaista ja miksi. Mutta myös tiedostamattoman, hallitsemattoman toiminnan takana on tietoisuus hallitsemattomuuden olemassaolosta ja sen sallimisesta.

Tietty materiaalivalinta voi olla juuri se ratkaiseva tekijä, joka nostaa yksittäisen katsojan tapauksessa esiin muiston, joka kytkeytyy hänen mielessään johonkin tiettyyn asiaan tai tilanteeseen. Se voi yhtä hyvin olla tapa, jolla materiaalia on käytetty, se kuinka rautalangat on sidottu toisiinsa - tai mitä tahansa muuta. Itselleni tämä tietty rautalanka, josta olen veistokset valmistanut, tulee mitä luultavimmin tästä eteenpäin aina herättämään niitä tuntemuksia, joita olen teosten tekemisen hetkellä kokenut.

Povrzanović Frykman (2021, 31–66) kirjoittaa aistimuistojen ja affektiivisuuden jatkuvuudesta humanitaarisen avun esineissä. Artikkelin litteroidut haastattelut kuvaavat asioiden tai esineiden tallentumista kehomuistiin. Se voi tarkoittaa esineen tai asian laukaisemaa affektia, jonka kautta esimerkiksi tietty haju voi muistua mieleen. Sen muistaminen tuo esiin kehollisen vasteen, joka tuntuu kehossa esimerkiksi jännityksenä ja kireytenä (Povrzanović (2021, 40, 49, 50)). Se voi myös näkyä hidastettuna puheena, jollainen nousee esiin eläkeläismiehen litteroidusta kertomuksesta siitä, kuinka hän söi homeista leipää. Tuosta

tapahtumasta puhuminen ikään kuin sai hänet maistamaan tuon maun uudelleen. (Povrzanović 2021, 50.)

Taiteellisen opinnäytetyöni juuret ovat henkilökohtaisissa kokemuksissa, joiden syitä ja aiheita olisi voinut käsitellä toisinkin. Työllä olisi ollut oivallinen tilaisuus alleviivata epäkohtia, osoittaa syyllisiä tai shokeerata. Mäen (2017, 127) mukaan taiteen parissa koettu tunne, kuten viha tai suru, voi kääntyä nautinnolliseksi, kyseisen tunteen ollessa itsen ulkopuolinen kokemus. Affektin olemassaolon huomioiminen on kuitenkin vienyt pohdintaani pidemmälle. Olen halunnut jäljittää tunnemaailman elävöittämisen lisäksi teoksen fyysistä vaikutusta katsojaan.

Useimmalle meistä on tuttua, että liikutemme ystävämme mukana tai tunnemme inhotusta nähdessämme irvistykseen vääntyneet kasvot hänen haistaessaan jotakin pahan hajuista. On tutkittu, että näin tapahtuessa myötäelämme myös fyysisellä tasolla, sillä aivoissamme todella aktivoituu sama järjestelmä. (Nummenmaa ym. 2012.) Kun tunteet tarttuvat affektin kautta esineestä ihmiseen ja ihmisestä toiseen, ne väistämättä tarttuvat jossakin määrin myös taide-esineen kautta. Jos taiteilija valmistaa teoksen, jonka intentio on esimerkiksi shokeerata, se mitä luultavimmin onnistuu siinä. Omassa työskentelyssäni on ollut keskeisintä tulla tietoiseksi siitä, minkälaisia maailmoja taiteellani luon, toistan tai siirrän ja mitä katsojassa tapahtuu.

Teoskokonaisuuden asennointi voi sekin luoda oman, tilallisen affektinsa. Tilat, joissa työskentelen, vaikuttavat suoraan valmiiden teosten esteettiseen lopputulokseen. Tilojen erilaiset valaisut ovat merkityksellisiä vaikuttaen mielentilaani ja työskentelyyni oleellisesti, jopa hallitsevasti. Osin tästä syystä olen tuonut valot ja varjot osaksi teosten asennointia.

Varjojen ansiosta alkujaan vain pieni siemen, joka on esillä suurennettuna veistokseksi, kasvaa kokoa entisestään (kuva 9.).

Kuva 9. Valojen luomat varjot kasvattavat veistosten kokoa tilassa.

Veistosten suuret varjot muistuttavat siemenen kasvua kasviksi ja tunteiden liikettä tai niiden kasvua. Valaistuina veistokset, toisin sanoen tunteet, nousevat näkyviksi ja ottavat enemmän tilaa. Valo tuo aavistuksen jonkin jäämisestä varjoon tai jonkin muuttumisesta varjoksi, ehkä kohtaamattoman tunteen itsessä

tai läheisessä. Varjojen vahva rooli installoinnissa voi ripustuksessa käytetystä tilasta ja teosten installoinnista riippuen saada fyysisen tilan tuntumaan esimerkiksi todellista ahtaammalta, vaikuttaen katsojan sisäisen tilan kokemukseen (kuvat 10. ja 11.). Tilassa vallitseva tunnelma saattaa aiheuttaa katsojien välillä liikkuvia tuntemuksia. Kokonaisuuden ja ympäristön katsojissa esiin nostamat ilmeet ja eleet siirtyvät yleiseksi tunnelmaksi ja näin ihmisestä toiseen aiheuttaen tiedostamattomia affektien siirtymiä.

Kuva 10. Varjojen luoma tunnelma.

Kuva 11. Tilallinen kokemus vaihtuu tilasta ja installoinnista riippuen.

Lopulta katsojan ja teoksen väliseen tilaan voi ainoastaan antaa aiheen tai alun, sillä tämä on yhtä yksityinen ja luoksepääsemätön tapahtuma kuin taiteilijan ja teoksen välinen tila, jossa teos syntyy. Näiden kahden välistä tilaa määrittävät valinnat siitä, mitä ja millä tavoin haluan teoksellani ilmaista. Kaikki muu tapahtuu katsojan kokemusmaailmassa ja tulkinnoissa, jossa myös tiedostamattomat ratkaisut muuntuvat katsojan omiksi kokemuksiksi.

5 Pohdinta

Taiteellisen opinnäytetyöni Seitsemän siementä (+1) prosessissa olen käynyt aktiivista keskustelua tunteideni kanssa peilaten niiden kautta suhdettani taiteen tekemiseen. Kuten katsoja kääntää katseen itseensä kylvämällä siemenen, joka edustaa tunnetta, ovat teoskokonaisuuden seitsemän siementä kääntäneet oman katseeni minuun itseeni.

Olen sitonut tämän tutkimuksellisen osuuden teoskokonaisuuden kahdeksanneksi osaksi, jonka tehtävä on ollut syventää taiteellisen työskentelyn prosessia. Työskentelyn ja teoksen aiheiden sanoittaminen on paitsi selkiyttänyt itselleni teoksen kymmenvuotisen matkan, myös tehnyt näkyväksi niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat työskentelyni taustalla. Kirjoittamisen prosessi on kirkastanut intuitiivisen toiminnan alueita sekä piirtänyt kuvaa tulevast.

Taiteellisen työskentelyn tutkiminen on todentanut työskentelyn tapojani ja olen tullut tietoisemmaksi niistä tekijöistä, jotka taiteen tekemisessä ovat minua vaivanneet. Sisälläni huutava jonkinlainen kysymysmerkki on vaiennut. Minulle on tärkeää se, että en joudu kahlitsemaan ilmaisuani, mutta yhtä tärkeää on sen syiden ja seurauksien ymmärtäminen. Affektiivisen työskentelytavan löytyminen ja sen nimeäminen työskentelytavakseni laukaisi ristiriitoja, joita olen taiteilijana kokenut ja jotka ovat vaikuttaneet työskentelyyni.

Olen aina samastunut vahvasti työstämääni materiaaliin. Työskentely eri materiaalien parissa on voimakkaasti kehollinen kokemus. Tavoitan aiempaa selvemmin sen, kuinka kokonaisvaltainen kokemus taiteen tekeminen minulle on. Koska kaikella taiteella on yhteiskunnallisesti niin voimallinen asema, olen käynyt kamppailua siitä, onko minulla oikeutta käyttää niin rajoittamatonta ja voimakasta

ilmaisunmuotoa. On tuntunut kummalliselta työskennellä omia tarpeita varten ja ollut vierasta ajatella, että taide olisi vain itseäni varten. Tämän kirjoitusprosessin johdosta olen tunnistanut ja nyt voin tunnustaa, että taide on sittenkin itseäni varten, se on minun työni. Tämän tunnustamisen myötä sen mahdollisuudet kasvavat entisestään lisäten sitä voimaa, joka taiteella on kielenäni. Ristiriita itsen ja taiteen tarkoituksen väliltä on hälvennyt.

Materiaasta syntyvä teos on mykkä esine. Silti esineetkin voivat olla tietyllä tavalla eläviä. Ne puhuvat omalla kielellään, jota voisin kutsua tunnusteluksi, sanattomaksi kommunikoinniksi. Edellä olen kuvannut taidetta kielenäni. Kieli on puhetta, ääntä tai viitottuja eleitä ja merkkejä. Materiaalina se muuttuu fyysiseksi elementiksi. Nämä kylvämäni siemenet, siemenveistokset, ovat kommunikointia itseni kanssa. Teoksessa olen häivyttänyt omat tuntemukseni näkyvistä, mutta kirjoittamisen prosessi on tehnyt taiteilijan roolini itselleni näkyvämmäksi. Olen päässyt tasapainoon niiden eri kosketuspintojen kanssa, joihin tekemäni taide jollakin tapaa vaikuttaa.

Tietoisuutta voi lisätä eri tavoin. Mielen osoittaminen kulkueessa tai muu aktivismi on yhdenlaista pyrkimystä siihen. Myös taide voi herätellä tietoisuutta jotakin tiettyä aihetta kohtaan olemalla kriittistä, herättelevää tai ravistelevaa. Yhteistä kuitenkin edellä mainituille ominaisuuksille on, että niiden taustalla vaikuttaa jokin mielipide, joka määrittelee moraalien laadun tai sen oikeellisuuden. Affektiivisen työskentelyn kautta olen voinut välttää sen päättämistä, mikä on oikein tai väärin. Tietoisuus ja ymmärrys työskentelyn taustoista selventää toimijuuttani taiteilijana, samalla tavoin kuin historian ymmärrys selittää nykypäivän.

Vaikka teoksen rakentumisen kaari on ollut pitkä, se ei suinkaan ole päätöksessä tai valmis, vaan sen olemus on keskeneräinen ja muutos on sen luonne, sillä tällainen aaltomainen ja muuntuva toiminta on tunteille ominaista.

Keskeneräisyys on vapauttava mittatikki, jolla on paljon yhteistä sallimisen ja uteliaisuuden kanssa. Todellisuus, jossa elämme, muovautuu alati ajan mukana ja keskeneräisyyden suhteet määrittävät aina uudelleen. Olemme jatkuvasti kaikella tavalla kesken. Myös työskentelyn tavat muuttuvat ajan ja tarpeiden mukana.

Prosessin synnyttämän tunteiden havainnoimisen menetelmän tulevaisuus on näin ajateltuna aina määränpäässään. Se on vapaa ja tietyltä osin hallitsematon, versoen juuri niihin tarpeisiin, joissa se kulloinkin otetaan käyttöön. Sekä tutkimuksellisen että taiteellisen opinnäytetyön tuloksena minulle on piirtynyt uusia suuntia samoilla aineksilla, joita aion kehittää eteenpäin. Tulevaisuudessa jatkan menetelmän osalta sen tutkimus- ja kehittämistyötä esimerkiksi seuraamalla kasvinsiementen menekkiä teoksen installaation yhteydessä sekä etsimällä mahdollisia yhteistyökumppanuuksia (esimerkiksi päiväkodit ja koulut). En tarkalleen vielä tiedä, mitä kaikkia suuntia tulen aiheen parissa ottamaan, mutta koen kirjoitustyön prosessin ja siitä syntyneiden havaintojen olevan merkittävä virstanpylväs taiteellisen työskentelyn jatkamisen kannalta.

Lähteet

Johnson, Katerina V.A 2019. Gut microbiome composition and diversity are related to human personality traits. Human Microbiome Journal 15 (2020). Science Direct. Viitattu: 7.10.2021. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.humic.2019.100069>

Mäki, Teemu. 2017. Taiteen tehtävä: Esseitä Teemu Mäki. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Nummenmaa, Lauri, Enrico Glerean, Mikko Viinikainen, Iiro P. Jääskeläinen, Riitta Hari, and Mikko Sams, 2012. Emotions promote social interaction by synchronizing brain activity across individuals. Proc Natl Acad Sci U S A 2012;109:9599–604. Viitattu: 5.10.2021. Saatavilla <https://doi.org/10.1073/pnas.1206095109>

Povrzanović, Maja 2020. Aistimuistot ja affektiivinen jatkuvuus humanitaarisen avun esineissä. Teoksessa Jenni Rinne; Anna Kajander & Riina Haanpää, Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, 31–66. Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/315039/Affektit_ja_tunteet_Held_a.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Puhakka, Riikka; Rantala, Outi; Roslund, Marja I; Rajaniemi, Juho; Laitinen, Olli H; Sinkkonen, Aki & ADELE Research group 2019. Greening of daycare yards with biodiverse materials affords well-being, play and environmental relationships. Viitattu 21.10.2021. Saatavilla <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6719197/#B63-ijerph-16-02948>

Pyykkönen, Minna 2020. Mentalisaatio – kyky pitää toisen ajatukset, kokemukset ja tunteet mielessä. Avain parempaan yhteiseloön ihmisten kesken? Toimittaja Teija Peltoniemi. Tiedeykkönen. Yle Areena. Viitattu: 21.9.2021 <https://areena.yle.fi/audio/1-50634574>

Rinne, Jenni; Kajander, Anna & Haanpää, Riina 2020. Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry. Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/315039/Affektit_ja_tunteet_Held_a.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Soga, Masashi; Gaston Kevin J; Yamaura Yuichi 2016. Gardening is beneficial for health: A meta-analysis. Viitattu 7.10.2021. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2016.11.007>

van der Kolk, Bessel. 2014. Jäljet kehossa. Kääntäjä T. Hartikainen. 6. painos. Helsinki: Viisas elämä.